

De archeologische Atlas

Een onmisbaar instrument voor het beheer van de preventieve archeologie

Conferentie van 19 februari 2013
Ann DEGRAEVE en Marc MEGANCK

De directie Monumenten en Landschappen van het BROH heeft zopas de publicatie afgerond van de 'Atlas van de archeologische ondergrond van het Gewest Brussel' in 24 volumes (1992-2012).

Deze atlas bevat voor ieder perceel archeologische en historische gegevens vanaf de prehistorie tot de 18e eeuw. Hij geeft de locatie aan van sites die bekend zijn van opgravingen of toevallige ontdekkingen of uit de historische en cartografische archieven. Hij maakt deel uit van de 'Inventaris van het onroerend erfgoed' van het gewest en maakt een beoordeling mogelijk van het archeologische potentieel van zowel de ondergrond als de bebouwing.

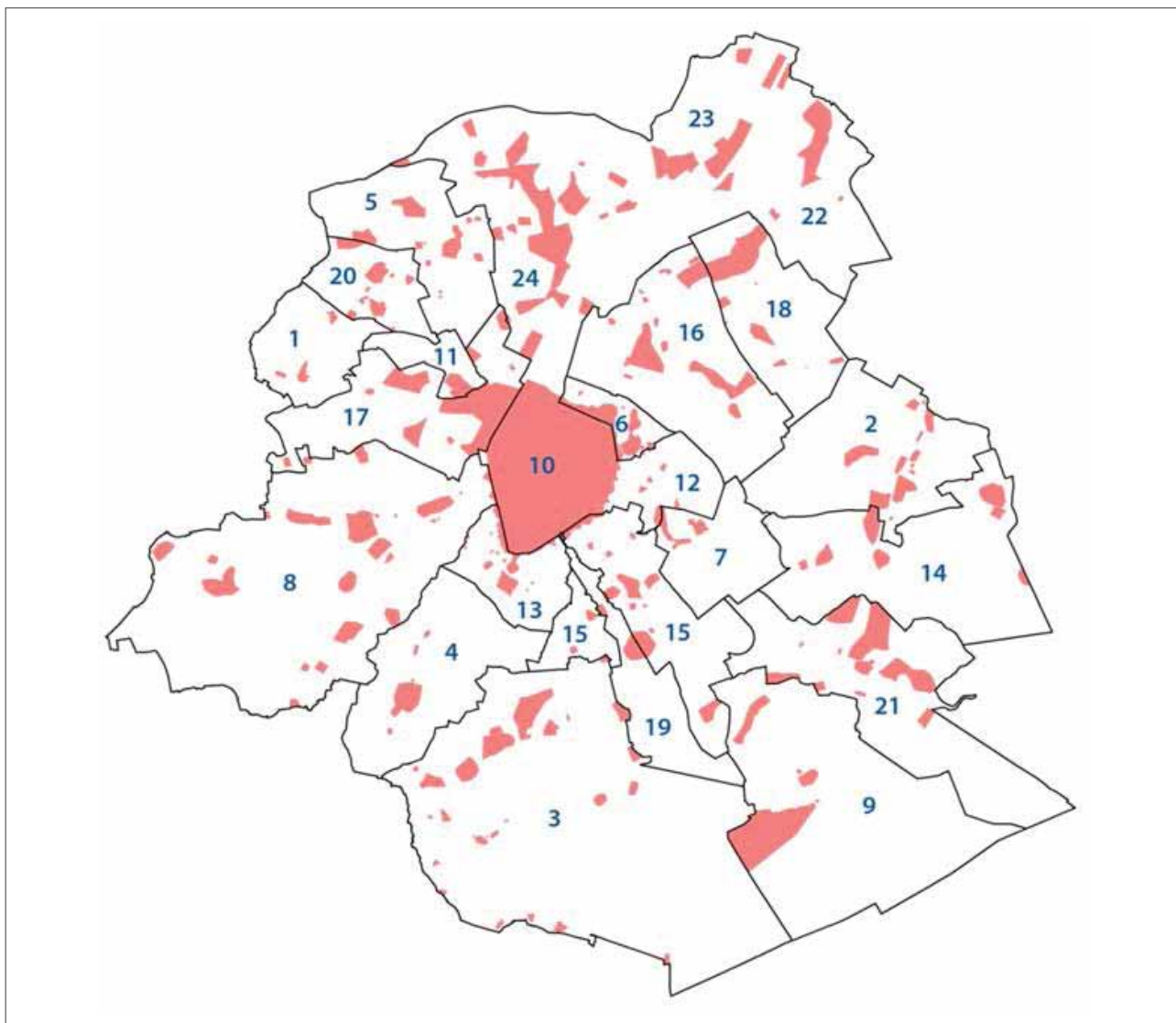
ATLAS VAN DE ARCHEOLOGISCHE ONDERGROND

De verschillende volumes van de atlas stemmen inhoudelijk grotendeels overeen: beschrijving van het administratieve en geografische kader van de gemeente (met inbegrip van de natuurlijke omgeving en de menselijke activiteiten), een geschiedkundige samenvatting met bijbehorende bibliografie, de inventaris van de archeologische landschappen met beschrijvingen van de gevonden voorwerpen en ten slotte aanbevelingen om een goed beheer van het erfgoed te verzekeren. De teksten zijn vergezeld van kaarten die betrekking hebben op de staat van verstoring van de ondergrond en de archeologische/historische sites en ontdekkingen.

PREVENTIEVE ARCHEOLOGIE

Archeologie bestudeert de sporen van het verleden die bewaard zijn gebleven in de bodem en de gebouwen. Deze overblijfselen helpen ons de activiteiten, het sociale gedrag, de godsdienstbeleving en de leefomgeving van de mens beter te begrijpen. De beste manier om dit archeologische erfgoed te bewaren voor toekomstige generaties, is het te laten waar het is.

Als er gewerkt wordt in de bodem of de gebouwen, kan een deel van het archeologische erfgoed echter bloot komen te liggen ... en daardoor gemakkelijk ten prooi vallen aan vernietiging. De directie Monumenten en Landschappen organiseert daarom archeologische onderzoeken om dit erfgoed te bewaren. Dat is wat men 'preventieve archeologie' noemt.

De kaart met het gekende archeologische potentieel (858 archeologische sites) kunt u raadplegen op de cartografische site van het gewest: www.brugis.be

De gewestelijke aanpak van preventieve archeologie is gebaseerd op de beginselen van de Europese Conventie van Malta voor de Bescherming van het Archeologisch Erfgoed (1992), die in België in werking is getreden in 2011 en omgezet is in het BWRO in de artikelen die betrekking hebben op het archeologische erfgoed.

Er zijn drie types preventieve archeologische onderzoeken:

1. Een proefboring wordt uitgevoerd om te bepalen of er al of niet een archeologische site aanwezig is en hoe goed deze bewaard is. Dit onderzoek is dikwijls beperkt in tijd en ruimte.

Op basis van de analyse van de proefboring kan een beslissing genomen worden betreffende de omvang van de te verrichten aanvullende onderzoeken.

2. Een preventieve opgraving wordt uitgevoerd voorafgaand aan stedenbouwkundige werken en heeft tot doel de eventueel gevonden overblijfselen volledig te documenteren alvorens deze veranderd, afgebroken of vernietigd worden.

3. De archeologische begeleiding (of follow-up) vindt plaats wanneer de grondinname van de geplande werken op het perceel of gebouw te klein is. De archeologische sporen worden geregistreerd naarmate ze blootgelegd worden.

De toepassing van de artikelen 243 tot 246 van het Brussels Wetboek voor Ruimtelijke Ordening (BWRO) stelt de directie Monumenten en Landschappen in staat om systematisch archeologisch onderzoek te organiseren voorafgaand aan of gelijktijdig met bouw- of renovatiewerken.

Bij het onderzoek van de stedenbouwkundige vergunningsaanvragen wordt op basis van de regionale archeologische atlas bepaald of de betrokken percelen en gebouwen archeologische overblijfselen kunnen bevatten. Als dat het geval is, wordt er in de door de gemeente of het gewest afgegeven vergunning een archeologische clausule opgenomen die stelt dat de vergunning slechts mag worden uitgevoerd na een voorafgaand archeologisch onderzoek.

Bovendien kunnen er archeologische overblijfselen aan de oppervlakte komen tijdens bouw- of renovatiewerken. Het is wettelijk verplicht dergelijke toevallige ontdekkingen binnen de drie dagen aan te geven bij de directie Monumenten en Landschappen, die dan met spoed een archeologische operatie kan regelen.

Archeologie van de bebouwing

Het kan gebeuren dat de bewoningsfasen van een perceel versteend werden in de structuur van het gebouw dat op het perceel staat.

Als men oude bebouwing grondig analyseert, kan men in de muurvlakken of het gebinte nog elementen ontdekken die bewaard gebleven zijn van verscheidene oudere bouwwerken. Zo kan bijvoorbeeld tijdens een gevelreiniging of een dakreparatie een stuk geschiedenis van de stad ontdekt worden.

DE VERWERKING EN BEKENDMAKING VAN DE RESULTATEN VAN OPGRAVINGEN

Het archeologische erfgoed dat blootgelegd wordt tijdens onderzoeken, wordt systematisch geregistreerd. Alle roerende voorwerpen en een grote hoeveelheid materialen en monsters van alle aard worden direct meegenomen. Vele andere overblijfselen worden ter plaatse onderzocht, gedemonteerd of zelfs vernietigd. De archeologische informatie wordt verzameld in de vorm van plannen, tekeningen en foto's. Deze registratiefase is van kapitaal belang voor het archeologisch archief van het terrein of het gebouw.

Iedere interventie op het terrein wordt gevolgd door een verwerking van de archeologische vondsten. De verschillende elementen (voorwerpen, materiaal, monsters enz.) worden gereinigd, geklasseerd en bestudeerd. Deze verwerking gebeurt in het archeologisch laboratorium van de directie Monumenten en Landschappen. Het kan zijn dat een voorwerp volledig gerestaureerd wordt, maar het is ook mogelijk dat het alleen behandeld wordt om het te conserveren in de toestand waarin het gevonden werd. De elementen worden vervolgens verpakt en gearchieveerd in het archeologisch depot van het gewest. De archeologische voorwerpen worden tot hun eindbestemming toevertrouwd aan het gewest.

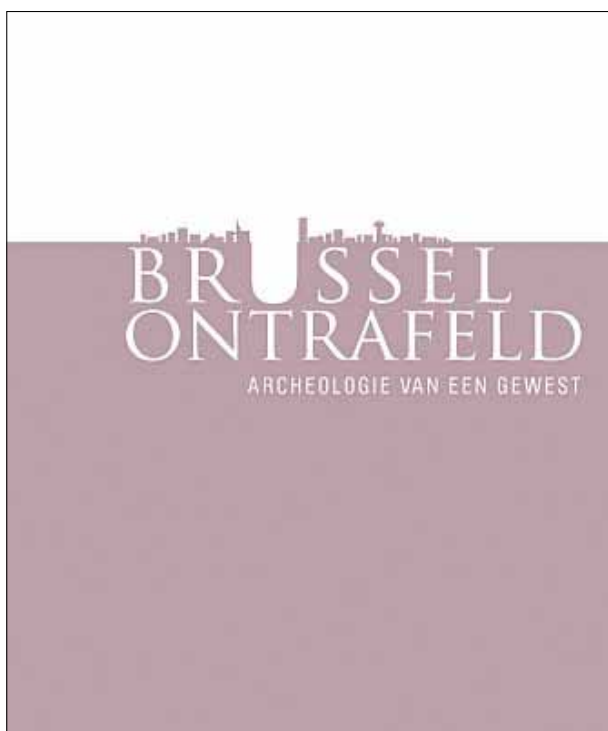
Archeologen bestuderen en interpreteren vervolgens de overblijfselen om de geschiedenis van de terreinen en de gebouwen te kunnen reconstrueren. Ze worden bijgestaan door specialisten uit verschillende takken van de wetenschap, die helpen bij de datering, de studie van de vroegere omgeving en de historische context. De directie Monumenten en Landschappen bepaalt de precieze werkmethode voor de registratie van deze documentatie en beheert de centrale databank met alle gegevens.

Het gewestelijk laboratorium voor archeologie

De verspreiding van de informatie en de resultaten van de onderzoeken is een fundamentele opdracht van de directie Monumenten en Landschappen. Daarom publiceert de directie verslagen, artikels, wetenschappelijke inventarissen en ook boeken, brochures en folders. Ze organiseert conferenties en tentoonstellingen. Om de gemeentelijke en gewestelijke partners te sensibiliseren en een grotere medewerking te verkrijgen, heeft de directie zopas een brochure uitgegeven en een tentoonstelling samengesteld die rondreist in de gemeenten.

Een overzicht van de gebieden met archeologisch potentieel kan geraadpleegd worden op de gewestelijke cartografische site www.brugis.irisnet.be en er zal een website komen voor de archeologische atlas. Alle gegevens en archeologische artikelen zijn op aanvraag toegankelijk voor onderzoekers.

DE ACTOREN VAN DE GEWESTELIJKE ARCHEOLOGIE

Het verplichte archeologische onderzoek voorafgaand aan of gelijktijdig met de uitvoering van een stedenbouwkundige vergunning wordt ofwel rechtstreeks uitgevoerd de cel Archeologie van de directie Monumenten en Landschappen, ofwel door een instantie (een publiek- of privaatrechtelijke instelling) die door het gewest erkend is als archeologisch vorser.

Alleen wie in het bezit is van deze erkenning, mag archeologisch onderzoek verrichten. Iedere opdracht van archeologisch onderzoek wordt toegewezen door middel van een openbare aanbesteding.

Er wordt een bestek voor opgesteld waarin de doelstellingen, de methodes en de presentatie van de resultaten beschreven worden.

Alle kosten voor de verwezenlijking van dit onderzoek, zijn ten laste van het gewest. In 2012 werd hieraan een bedrag besteed van 643.994 euro, verspreid over 41 interventies, d.w.z. nagenoeg de helft van de gewestbegroting voor archeologie (1.348.864 euro).

Contacten

Marc MEGANCK, historicus, Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis

Ann DEGRAEVE, archeoloog, coördinatrice van de cel Archeologie

Directie Monumenten en Landschappen van het BROH - Vooruitgangstraat 80 bus 1 – 1035 Brussel

Tel.: 02 204 24 35 - 02 204 10 55

E-mail: archeologie@gob.irisnet.be

www.monument.irisnet.be/nl/archeo en www.brugis.be